Published December 28, 2009 Klapalekiana, **45**: 287–291, 2009
ISSN 1210-6100

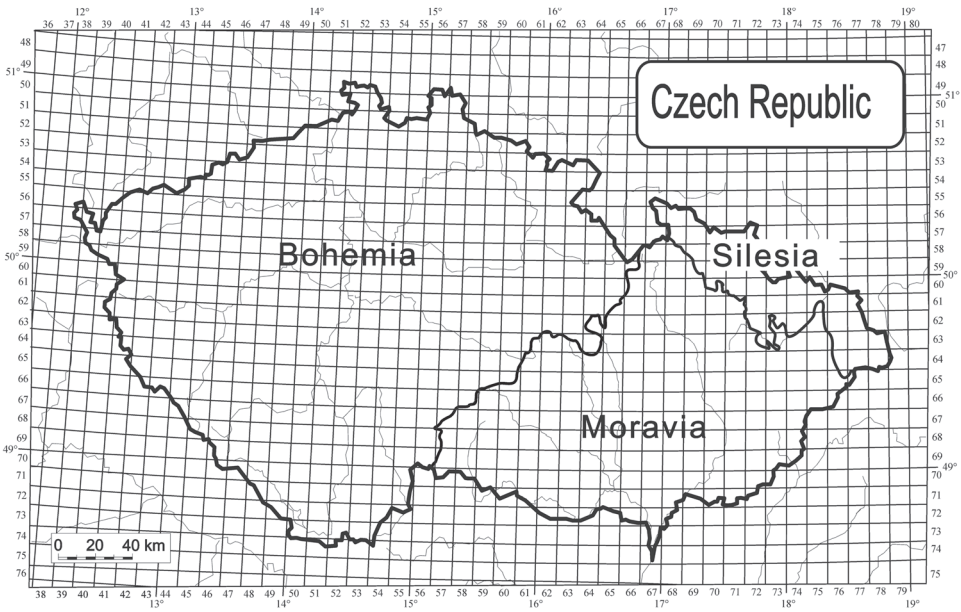
Čechy a Morava pro potřeby faunistického výzkumu

Bohemia and Moravia for the purposes of faunistic reasearch

Počátky entomologického výzkumu v Českých zemích se datují už do druhé poloviny 18. století, kdy byly součástí Rakouské (Habsburské) říše, tedy mnohem dříve, než 28. října 1918 vznikla samostatná Československá republika. V tehdejších faunistických průzkumech našich zemí, jež nabraly na intenzitě zejména v posledních desetiletích 19. století, jsou proto použity tehdejší zemské hranice, které však během 20. století postupně ztratily svoji administrativní funkci. Z hlediska kontinuity výzkumu však tyto hranice nadále zůstávají v platnosti pro potřeby faunistického výzkumu. Česká republika (78 864 km^2) je tak tradičně členěna na dvě „historická" území – západní Čechy (Bohemia) a východní Moravu (Moravia) (např. Stehlík 1981, Jelínek 1993, Lauterer 1998, Juřičková et al. 2001, Bogusch et al. 2007, Schenková et al. 2009).

Čechy (52 125 km^2), tedy historické jádro Českého království, získaly své konečné hranice na severu s Polskem, na západě s Německem a na jihu s Rakouskem po zabrání západní části Vitorazska Rakousku v roce 1920 (Vykoupil 2000). Území „Moravy" (26 739 km^2), jak je chápáno v přírodovědném výzkumu, je obtížněji definovatelné – zahrnuje dřívější Markrabství moravské a tzv. Rakouské (nebo také České) Slezsko, tedy nevelkou oblast Slezska, která zůstala po roce 1742 součástí Rakouské říše (Obr. 1). Morava a Rakouské Slezsko byly v letech 1782–1849 a později 1928–1949 spojeny do jednoho správního území (Země Moravskoslezská), zatímco v letech 1850–1927 Morava a „Slezsko" tvořily dvě samostatná administrativní území. Vnější hranice „Moravy" s Polskem na severu a Rakouskem na jihu vznikly v letech 1919–1920 po zabrání Valticka, soutoku řek Dyje a Moravy, Hlučínska a části Těšínska. Tyto vnější hranice Českých zemí byly navzdory všem pozdějším změnám v roce 1938 a během druhé světové války znovu obnoveny po osvobození v roce 1945. Východní hranice „Moravy" se Slovenskem je víceméně shodná s původní hranicí České a Slovenské federální republiky, jen s drobnými místními změnami v roce 1997 (výměna osad Sidonie, přičleněné k Moravě, a U Sabotů [dnes Šance] přičleněné k Slovensku) (Vykoupil 2000, Anonymus 2009).

Pokud se týká vnitřní česko-moravské hranice, roku 1924 po převedení osady Nedvězíčko do Čech získala Morava svůj moderní rozsah, tak jak je historiky a jinou odbornou veřejností vnímán dodnes. 1. ledna 1949 bylo území Československa rozděleno mezi nově vzniklé kraje, které s výjimkou slovenské hranice nerespektovaly dřívější historické hranice zemí. Země Česká a Moravskoslezská tak zmizely z mapy Československa jako správní celky. Země Moravskoslezská byla rozdělena na kraj Brněnský, Gottwaldovský, Jihlavský, Olomoucký a Ostravský; několik obcí se stalo součástí krajů Českobudějovického a Pardubického. Nejvíce zemské hranice nerespektoval kraj Jihlavský, zasahující hluboko do Čech. V roce 1960 Národní shromáždění schválilo zákon o reorganizaci územní správy, jímž se rušilo členění platné od roku 1949. Vstoupil v platnost 1. července 1960 a výrazně se jím snižoval počet krajů, přičemž ani nové rozdělení nekopírovalo historické hranice. Na základě této reformy byla převážná část území někdejší země Moravskoslezské přerozdělena mezi kraje Jiho-

Obr. 1. Mapa České republiky s vyznačením historických hranic Čech, Moravy a Slezska, a čtvercovou sítí podle Ehrendorfera & Hamanna (1965). (Převzato z Bogusch et al. 2007).
Fig. 1. Map of the Czech Republic with historical boundaries between Bohemia, Moravia, and Silesia marked, and Central European mapping grid system according to Ehrendorfer & Hamann (1965), (from Bogusch et al. 2007).

moravský (jehož součástí se však stala i osada Jobova Lhota, historicky patřící k Čechám) a Severomoravský, zatímco území na severozápadě Moravy a okolí Svitav a Moravské Třebové bylo začleněno do kraje Východočeského a území na jihozápadě Moravy (Dačicko) ke kraji Jihočeskému. Dne 1. ledna 2000 vstoupil v platnost zákon, který vytvořil na území České republiky 14 krajů, jež opět nerespektují historické hranice Moravy, zejména pak kraj Vysočina (Anonymus 2009).

Chceme-li tak zjistit, kudy vede ona hranice Čech a Moravy z roku 1924, nezbývá nám, než se uchýlit ke starým mapám z období první republiky a těsně po druhé světové válce. Nemáme-li takové mapy po ruce, lze využít internetové mapy na www.mapy.cz, kde historickou hranici Čech a Moravy najdete na mapě „Historická 1836–52“ v kolonce „Další mapy“. Překlikáváním je pak možné porovnat historickou mapu s vyznačenou hranicí s různými současnými mapami (turistická, fotomapa), kde tato hranice samozřejmě schází.

Česko-moravská hranice (Obr. 2) začíná na severu na polské hranici na Králického Sněžníku. Odtud sestupuje k jeskyním Tvarožné díry a dále na jih po řece Moravě až k obci Horní Hedeč (Č = Čechy), dále na jihozápad po Zlatém potoce a pak na jihovýchod na vrchol Jeřábu. Odtud vede zhruba na západ mezi obcemi Dolní Orlice (Č) a Šanov (M = Morava) až k Suchému vrchu, kde pokračuje jižním směrem východně od Orličky (Č) a Čenkovic (Č), západně od Heroltic (M), mezi Horními Heřmanicemi (Č) a Štíty (M), mezi Herborticemi (Č) a Cotkytlí (M), a mezi Sázavou (Č) a Žichlínkem (Č) na západě a Lubníkem (M) na východě. Západně od Krasíkova (M) se hranice obrací k západu, prochází jižně od Květné (Č) a Trpíkova (Č),

NEISSE
Glatz
Habelschwerd
Neustadt
Zülz
Tryvaldov
Leobschütz
Krnov
Bruntal
Sumberk
OPAVA
Litomyšl
Svitavy
Mor. Trebová
Sternberk
Litovel
OLOMOUC
Lipník
Hranice
Přerov
PROSTĚJOV
Humpolec
Nové Město n. Metují
Pardubice
Chrudim
Ústí n. O.
Vys. Mýto
Lanškroun
Česká Třebová
Nové Hrady
Polička
Brandýs
Choceň
Kolín
Kutná Hora
Čáslav
Nymburk
Poděbrady
Jičín
Dvůr Králové
Hradec Králové
Jaroměř
Náchod
Trutnov
Broumov
Kladsko
Jihlava
Pelhřimov
Humpolec
Nové Město n. Met.
Polná
Velké Meziříčí
Třebíč
Telč
Dačice
Jemnice
Znojmo
Znaim
Retz
Haugsdorf
Hollabrunn
Mistelbach
Mikulov
Lednice
Valtice
Poysdorf
Hohenau
Břeclav
Hodonín
Kyjov
Uherské Hradiště
Napajedla
Zlín
Vsetín
Vizovice
Valašské Klobouky
Holešov
Kroměříž
Hulín
Zdounky
Kojetín
Přerov
Prostějov
Vyškov
Brno
Rosice
Oslavany
Tišnov
Blansko
Boskovice
Letovice
Svitava
Svitavy
Litomyšl
Moravská Třebová
Ústí n. O.
Vys. Mýto
Lanškroun
Česká Třebová
Nové Hrady
Polička
Brandýs
Choceň
Pardubice
Chrudim
Čáslav
Kutná Hora
Kolín

(Č), pak se ohýbá mezi Stržanov (Č) a Žďár nad Sázavou (M), a odtud pokračuje k západu. Východně od Velké Losenice (Č) se stáčí na jih a pak pokračuje k jihozápadu přes Českou Mez, mezi Rosičkou (Č) a Matějovem (M), východně od Sirákova (Č), přes vrch Blažkov k Rudolci (M), kde se odklání na západ a pokračuje severně od Stájí (M) a Zhoře (M), přes Lipinu (M), míjí na severu Věžničku (Č), na jihu Rytířsko (M), obtáčí ze severu a západu Měšín (M) a následně z východu a z jihu Heroltice (Č). Odtud pokračuje hranice přes dnešní severní předměstí Jihlavy až k řece Jihlavě, jejíž tok sleduje dále na západ až k Batelovu (M). Severně od Batelova moravská hranice vytváří ostrý úzký výběžek na severozápad až téměř k Hladovému rybníku a pak se vrací přes Švejdovnu zpět k Batelovu, odkud pokračuje opět po toku Jihlavy až k Švábovu, kde se odklání na jih po Švábovském potoce až téměř k jeho prameni pod kopcem Ještěnice (Č). Pod Ještěnicí hranice zahýbá opět na západ, severovýchodně od Jihlávky (M) překročí tok Jihlavy, obtočí se severně a západně kolem kopce Lísek a pokračuje na jih mezi Svatou Kateřinou (Č) a Jihlávkou (M) a přes Strážný kopec na jih, aby se náhle zatočila na východ úzkým výběžkem k rybníku Kačeřák (M). Od tohoto rybníka směřuje mírně na severozápad mezi Počátky (Č) a Vesce (M), za nimiž se zatáčí na jih, prochází mezi Stoječínem (Č) a Prostým (M), a severně od Horní Olešné (M) se ohýbá opět na severozápad. Prochází mezi kótami Zadní Češka (618 m) (Č) a V Hutinách (627 m) (M), láme se k jihozápadu, prochází mezi Vlčetínem (Č) a Popelínem (M), západně od Březiny (M) vybíhá až k potoku Holub a zpět k České Olešnici (M), kterou míjí na jihozápadě po hrázi Zámeckého rybníka (M). Odtud hranice vytváří další výběžek na jih, míjí Novou (dříve Německou) Olešnici na jihozápadě (Č) a Ameriku na východě (Č), odtud směřuje severovýchodně k Dobré Vodě (M), kterou míjí z jihu, a přes Mackův kopec pokračuje na východ severně od Zahrádky (Č) a západně od Doubravy (M). Jižně od Domašína (M) obkružuje hranice Nový Svět (Č) a vrací se na západ mezi Zahrádkami (Č) a Horními Dvorci (M), a dále východně od Bořetína (Č), jižně od Palupína (M), mezi Strmilovem (Č) na západě a Horním Meziříčkem (M) a Malým Jeníkovem (M) na východě, mezi Suchdolem (Č) a Olšany (M), mezi Mosty (Č) a Valtínovem (M) a ve formě dlouhého výběžku na jihovýchod obchází Terezín (Č). Od Terezína pokračuje hranice přibližně na jih přes Javoří horu, ze západu obchází Rožnov (M) a pokračuje na jihovýchod, kde z jihu míjí Stálkov (M) a ze západu Kadolec (M), za nímž pokračuje až k rakouské hranice v místě zvaném Trojmezí, které leží mezi Starým Městem pod Landštejnem (Č) a Maříží (M).

Summary. Entomological reasearch in the Czech Lands dates back to the second half of the 18th century, at which time these Lands formered part of the Austrian Empire, long before an independent Czechoslovak Republic was established on October 28, 1918. In all the faunistic papers published before 1918, the authors used contemporary land boundaries, which lost their administrative function during the 20th century. For the purposes of faunistic (as well as floristic, geological, etc.) research, the Czech Republic (78 864 km^2) is traditionally divided into two 'historical' territories – to the west, Bohemia (52 125 km^2) and to the east, 'Moravia' (26 739 km^2). The territory of 'Moravia' in fact consists of the true March or Margraviate of Moravia and the so called Austrian (or later Czech) Silesia, a small southern part of the Silesian territory which remained part of Austrian Empire after 1742. Moravia and Austrian Silesia were united into a single administrative unit in 1782–1849 and 1928–1949, an arrangement which is widely accepted in all recent faunistic surveys (e.g., Stehlík 1981, Jelínek 1993, Lauterer 1998, Juřičková et al. 2001, Bogusch et al. 2007, Schenková et al. 2009).

The outer national boundaries with Poland, Germany and Austria recieved their definitive form after the World War I in 1920 (Vykoupil 2000) and with Slovakia in 1997 (Vykoupil 2000, Anonymus 2009). On the other hand, the historical administrative boundary between Bohemia and 'Moravia' lost its function from January 1, 1949, when a new regional system was established. Since 1949, the system of regions or districts has changed several times, but neither of these systems employed the old historical Czech-Moravian boundary. However, in the interests of consistency in faunistic research, we continue to use the Czech-Moravian boundary in the form established in 1924. As this boundary is actually missing in all common recent maps, information about its exact position is given here.

ANONYMUS 2009: *Morava*. Wikipedie: http://cs.wikipedia.org/wiki/Morava. (as of 22 September, 2009) – BOGUSCH P., STRAKA J. & KMENT P. 2007: Introduction. Úvod, pp. 1-20. In: BOGUSCH P., STRAKA J. & KMENT P. (eds.): Annotated check-list of the Aculeata (Hymenoptera) of the Czech Republic and Slovakia. Komentovaný seznam žahadlových blanokřídlých (Hymenoptera: Aculeata) České republiky a Slovenska. *Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae*, Suppl. 11: 1-300. – EHRENDORFER F. & HAMANN U. 1965. Vorschläge zu einer floristische Kartierung von Mitteleuropa. *Berichten der Deutschen Botanischen Gesellschaft,* 79: 35-50. – JELÍNEK J. (ed.) 1993: Check-list of Czechoslovak Insects IV (Coleoptera). Seznam československých brouků. *Folia Heyrovskyana*, Suppl. 1: 3-172. JUŘIČKOVÁ L., HORSÁK M. & BERAN L. 2001: Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. *Acta Societatis Zoologicae Bohemicae*, 65: 25-40. – LAUTERER P. 1998: Results of the investigations on Hemiptera in Moravia made by the Moravian Museum (Introduction, Psylloidea I). *Acta Musei Moraviae*, *Scientiae Biologicae*, 83: 99-126. – PHILIP G. (ed.) 1935: *Philip's International Atlas*. George Philip & Son Ltd., Liverpool, iv pp. + 158 map pls. + 94 pp. – SCHENKOVÁ J., SYCHRA J., KOŠEL V., KUBOVÁ N. & HORECKÝ J. 2009: Freshwater leeches (Annelida: Clitellata: Hirudinida) of the Czech Republic (Central Europe): check-list, new records, and remarks on species distributions. *Zootaxa*, 2227: 32-52. – STEHLÍK J. L. 1981: Results of the investigations on Hemiptera in Moravia, made by the Moravian Museum. (Introduction, Pentatomoidea). *Acta Musei Moraviae*, *Scientiae Naturales*, 66: 97-122. – VYKOUPIL L. 2000: *Slovník českých dějin*. [*Dictionary of Czech history*]. Julius Zirkus, Brno, 769 pp (in Czech).

Petr Kment
Entomologické oddělení, Národní muzeum, Kunratice 1, 148 00 Praha 4;
e-mail: sigara@post.cz